

Asia: VN/16546/2022

Itäisen Suomen elinvoimaa vahvistavien toimenpiteiden selvittäminen

Näkemykset itäisen Suomen elinvoimasta

1. Mitkä ovat merkittävimmät muutokset toimintaympäristössäsi sodan alkamisen jälkeen? (mikäli mahdollista perustele esim. tilastotiedoin ja tutkimusten valossa)

Pohjois-Karjalan kauppakamari, Itä-Suomen ohjelma

Mitkä ovat merkittävimmät muutokset toimintaympäristössäsi sodan alkamisen jälkeen?

Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan ja siihen liittyvät talousvaikutukset, epävarmuus sekä Venäjälle kohdennetut pakotteet seurauksineen heikentävät merkittävästi Pohjois-Karjalan yritysten toimintaympäristön ja myös tulevaisuuden näkymiä. Etenkin Venäjän kauppaa tekevät yritykset joutuvat hakemaan tuotteilleen ja palveluilleen uusia markkinoita muualta. Matkailu ja rajanylitys EU:n/Suomen ja Venäjän välillä on vaikeutunut entisestään. Sota kiihdyttää entisestään inflaatiota. Alueellinen yhteistyö kehitysohjelmineen on loppunut. Vaikutusten lopulliseen arviointiin liittyy tällä hetkellä vielä paljon epävarmuutta.

Venäjän osuus pohjoiskarjalaisyritysten viennistä on ollut noin sadan miljoonan euron eli 8 - 10 % luokkaa, prosenttiosuuden ollessa jonkin verran suurempi kuin valtakunnallisesti. Etenkin metsäkoneiden ja puunkorjuun laitteiden viennissä Venäjä on ollut merkittävä markkina, mutta toisaalta tällä hetkellä on markkinoiden kysyntä ollut korkealla tasolla muillakin vientimarkkinoilla, mikä pehmentää iskua. Venäjälle viennistä yli 70 % on ollut metalliteollisuuden koneita ja tuotteita.

Venäjälle vienti on ollut keskittynyttä, 10 suurinta viejää vastaa 70-80 % viennistä. Venäjän vienti tarkoittaa n. 1000 – 1300 työpaikkaa, joten korvaavien markkinoiden löytyminen on tärkeää.

Elinkeinoelämän yleisnäkymät olivat positiivisia Venäjän hyökkäyssodan alkuun asti. Viime aikoina näkymiin ovat merkittävästi vaikuttaneet osaavan työvoiman sekä raaka-aineiden ja komponenttien saanti sekä materiaalien ja energian huomattava hintojen nousu. Sodan vaikutukset ovat heikentäneet yritysten näkymiä. Kauppakamarin kyselyyn vastanneista pohjoiskarjalaisista yrityksistä 79 % arvioi sodan vaikuttavan liiketoimintaan kielteisesti valtakunnallisen keskiarvon ollessa 62 %. Myös vaikutus kannattavuuteen arvioitiin muuta maata suuremmaksi.

Sotaan liittyvät maailmantalouden ilmiöt, kuten korkotason ja inflaation nousu, elvytyksen väheneminen, komponenttipula sekä materiaali- ja energianhintojen nopea nousu ovat vaikuttaneet merkittävästi yritystoimintaan.

Keski-Karjalassa on merkittäviä kemianteollisuuden laitoksia, joiden toiminta raaka-aineiden ja tuotteiden osalta on vahvasti kytkeytynyt Venäjän markkinoihin. Tämä voi aiheuttaa nopeitakin vaikutuksia, jos markkinoita ja raaka-aineiden saantia ei voida korvata uusilla.

Sodan vaikutus tuontiin liittyy etenkin metsäteollisuuden raaka-ainehuoltoon (raakapuu, hake, puru) sekä lämmön ja sähköntuotantoon (energiahake), sillä merkittävä osa maakunnan voimalaitoksissa poltettavasta hakkeesta on tullut Venäjältä. Mm. Savon Voiman Joensuun voimalaitoksen käyttämästä puuhakkeesta noin 34 prosenttia on ollut venäläistä, joka joudutaan korvaamaan kotimaisella polttoaineella jatkossa. Toisaalta paikallisen hakkeen tuotannon kasvu voi auttaa nuorten metsien hoitorästeissä ja työllistää paikallisia urakoitsijoita. Venäjän 10 miljoonan kuutiometrin jalostusarvo on ollut noin 150 € kuutiolta eli tuonut vuosittain noin 1,5 miljardin tulon Suomen teollisuudelle. Tuonnin korvaaminen kotimaisella raaka-aineella vaatii merkittäviä panostuksia logistiikkaan.

Sijainti itärajalalla asettaa suuria haasteita logistiikalle ja polttoaineen hinnan nousun vaikuttaa yritysten kilpailukykyyn. Saimaan kanavalla on Itä-Suomen liiketoiminnalle iso merkitys. Kanava on toistaiseksi auki, mutta tällä hetkellä sitä ei uskalleta käyttää. Vuositasolla kanavan kautta liikkuu n.

52 500 rekan edestä tavaraa. Vastaavan määrän siirtäminen maanteille ja rautateille on vaikeaa nopealla aikataululla. Jos tavaramäärä esimerkiksi siirrettäisiin maanteille, lisäisi se maantieliikennettä Itä-Suomessa 23,5 %. Tiestöön on kertynyt merkittävä määrä korjausvelkaa joka vaikuttaa jo nyt tiestön käyttöön erityisesti raskaiden puuhuoltoon liittyvien kuljetusten osalta. Saimaan kanavan sulkujen pidentämissuunnitelmat ja Niiralan rajanylityspaikan investointipaketti ovat nyt jäissä. Kanavaan liittyvä riski on jo nyt vaikuttanut merkittävästi investointeihin. Kiinan junayhteydet toimivat toistaiseksi ja niille on mahdollista löytää korvaavia reittejä.

Maariski vaikuttaa matkailuun, yritysten sijoittumiseen ja ulkomaisiin sijoituksiin. Sodan pitkittyminen nostaa riskiä, Natoon liittyminen tulee pienentämään sitä. Invest In -toiminnassa itärajan läheisyys on ollut ennen vahvuus ja mahdollisuus, nyt riski. Matkailupalveluihin ja vähittäiskauppaan jää pitkäaikainen aukko venäläismatkailijoiden oleellisen vähentymisen vuoksi. Sota voi vaikuttaa yllättävästi maataloustuotteiden markkinoihin ja hintatasoon syksyn kuluessa.

Teknolohiateollisuudessa Ukrainan sota vaikuttaa Venäjälle vieviin yrityksiin ja heidän alihankkijoihinsa, lomautuksia ja työvoiman vähennyksiä voi olla tiedossa, jos korvaavia markkinoita ei löydy. Pitemmällä ajalla osaavan työvoiman saatavuus vaikeutuu alan kasvunäkymien ja eläköitymisen vuoksi. Osaavan työvoiman saatavuuteen on tehty lyhyemmän ja pitemmän aikavälin toimenpiteitä. Koulutukseen on saatava lisää resursseja. Mm. ICT, rakennusala, teollisuus, kone-, muovi- ja metallialan työvoimatarpeeseen vastaaminen edellyttää koulutus- ja työperäistä maahanmuuttoa.

KOOSTE UKRAINAN SODAN VAIKUTUKSISTA

Venäjän hyökkäyssota tuo Pohjois-Karjalalle rajamaakuntana keskimääräistä suurempia vaikutuksia koko maahan verrattuna

Kaikkalainen toiminta Venäjälle hiljenee, palautuminen vie todennäköisesti vuosia

Viennin osuus Venäjälle on 9 % tarkoittaen n. 1000 -1300 työpaikkaa (koko maa n. 5 %). Yli 70 % on ollut metalliteollisuuden koneita ja tuotteita. 10 suurinta viejää vastaa 70 - 80 % viennistä

Vaikutus tuontiin liittyy etenkin metsäteollisuuden raaka-ainehuoltoon (raakapuu, hake, puru) sekä lämmön ja sähköntuotantoon (energiarahke)

Polttoaineen hinnannousu vaikuttaa kannattavuuteen ja kuljetuskustannuksiin.

Saimaan kanava on tärkeä väylä alueen vientiin ja vesiteitse tapahtuvaan tuontiin pohjautuville liiketoiminnoille. Niiralan rajanylityspaikan investointipaketti menee jäihin.

Koettu maaliskuusi saattaa Itä-Suomessa olla keskimääräistä suurempi vaikuttaen matkailuun ja Invest In -toimintaan

Matkailupalveluihin ja vähittäiskauppaan jää pitkäaikainen aukko venäläismatkailijoiden oleellisen vähentymisen vuoksi

Maatalouden kannattavuus ja tuotantokustannusten raju nousu vaikuttaa tuleviin kylvöihin, investointeihin ja satotasoon, mikä heikentää huoltovarmuutta

Lomautuksia ja työvoiman vähennyksiä voi olla tulossa, jos Venäjän vientiin ei löydy korvaavia markkinoita

Työperäiseen maahanmuuttoon voi tulla plussaa (ukrainalaiset) ja miinusta (venäläiset)

Koulutuksessa venäläisopiskelijat vähenevät

Positiivisina vaikutuksina vihreän siirtymän kiihtyminen, omavaraisuuden kasvu, uusien markkinoiden avautuminen

Sodan joskus päätyttyä Ukrainan jälleenrakentaminen tuo mahdollisuuksia usealle toimialalle

2. Mistä löytyvät itäisen Suomen uudet elinvoiman lähteet?

Mistä löytyvät itäisen Suomen uudet elinvoiman lähteet?

Kohdistetaan toimet eniten kriisistä kärsiville aloille ja alueille

Käynnistetään toimia, joilla nopeasti hillitään negatiivisia vaikutuksia ja luodaan tehokkaimmin ja vaikuttavimmin uutta kestäväää kasvua

Uudistetaan innovaatioympäristöä

Nopeiden ratkaisujen avulla luodaan tulevaisuudenuskoa

Pohjois-Karjalan merkittävä vahvuus on metsäbiosektori. Ala työllistää suoraan 6600 henkilöä ja epäsuorasti yli 12 000 henkilöä. Yrityksiä on 570. Joensuu on Euroopan metsäpääkaupunki. Metsäteollisuuden tukena yliopistossa toimii mm. vahva metsätieteellinen tiedekunta ja Euroopan Forest Institute EFI. Karelia Ammattikorkeakoululla on erikoistuttu puurakentamiseen. Karelia ja Riveria kouluttavat yrityksille osaavaa työvoimaa. Metsäbiosektorin tutkimus- ja innovaatiotoiminnan vahvistaminen vahvistaa aluetaloutta ja yritysten toimintaedellytyksiä pysyvällä tavalla. Valtion toimintojen suuntaaminen Joensuun kansainväliseen osaamiskeskittymään kasvattaisi edelleen sen painoarvoa.

Joensuun seudun muoviteollisuuden vire on jatkunut edelleen vahvana koronapandemian vallitessa ja muovialalle haetaan jatkuvasti uusia työntekijöitä. Varsinaisen muovituotteiden valmistamisen imu säteilee positiivisesti myös seudulla toimiviin ruiskuvalumuottien valmistajiin. Tarvitaan pysyviä panostuksia innovaatiotoimintaan ja työvoiman saatavuuden parantamiseksi yhteistyössä koulutusorganisaatioiden kanssa, teolliseen digitalisaatioon ja energiaratkaisuihin liittyvät teemat

sekä arvoverkostoihin ja ekosysteemien vahvistamiseen. Biopohjaiset muovit vähentävät riippuvuutta öljystä ja muista tuontiraaka-aineista.

Photonics Center Oy perustettiin kesäkuussa 2021 laajassa yhteistyössä Business Joensuu Oy:n, Itä-Suomen yliopiston, Karelia Ammattikorkeakoulu Oy:n, Riverian ja Joensuun kaupungin kanssa. Yhtiö on Joensuun fotonikan palvelukokonaisuutta operatiivisesti markkinoiva, myyvä ja ekosysteemin toimintaa tavoitteellisesti kehittävä, mahdollistava ja edistävä organisaatio. Yhtiö tarjoaa palveluita alueella oleville kasvaville fotonikka-alan yrityksille, uusille aloittaville fotonikka-alan yrityksille, Joensuuhun sijoittuville yrityksille ja uusia teknologioita liiketoiminnassaan hyödyntäville yrityksille. Innovaatiotoiminnan uudistamiseen tarvitaan pysyvää panostamista.

Outokummun GTK -Mintec koetehtaan ja laboratorion jatkoinvestoinnit mineraalien huoltovarmuuden turvaamiseksi ja kaivannaisteollisuuden ekotehokkaisiin ratkaisuihin.

3. Esittele kolme vaikuttavinta ratkaisua perusteluineen itäisen Suomen elinvoiman lisäämiseksi

Keskeiset ehdotukset ovat:

Logistiikan uudelleenjärjestäminen

Logistiikkatuki Saimaan kanavaa käyttäneille yrityksille 10 M€

Lentoliikenteen katkoksen (15.8.-30.10.2022) estäminen Joensuuhun ja Kajaaniin sekä riittävän palvelutason turvaaminen (31.10.2022-30.7.2023) seuraavalla ostopalvelukaudella 5 M€

Luumäki – Joutseno kaksoisraiteen, Joensuu – Imatra radan ja Savon radan välityskykyä parantavien toimien käynnistäminen 95 M€ (Saimaan kanavan kunnostukseen suunnitellun määrärahan uudelleensuuntaaminen)

Budjettiriihi (14 M€ + Saimaan kanavan määrärahan uudelleen suuntaaminen 95 M€):

Logistiikkatuki Saimaan kanavaa käyttäneille yrityksille 10 M€

Kansainvälisten junavaunujen käyttöönotto (ei budjettivaikutuksia)

Itä-Suomen lentoliikenteen katkoksen (15.8.-30.10.2022) sekä riittävän palvelutason turvaaminen (31.10.2022-30.7.2023) seuraavalla ostopalvelukaudella 5 M€

Seuraava hallituskausi (lentoliikenne ja logistiikkatuki 50 M€ + raideliikennepaketti):

Karjalan rata: Luumäki – Joutseno (koko hanke 211 M€) , Joensuu – Imatra –hankkeiden toteuttaminen (koko hanke 205 M€)

Lentoliikenteen jatkon varmistaminen Joensuuhun elokuusta 2023 eteenpäin (10 M€)

Savon rata: Kouvola-Kuopio radan parantaminen ja nopeudennosto (koko hanke 170 M€), Kuopio-Kajaani radan parantaminen (koko hanke 75 M€)

Muiden Itä-Suomen ratojen välityskyvyn parantaminen ja sähköistys (ml. Joensuu – Kontiomäki) (100 M€)

Logistiikkatuki Saimaan kanavaa käyttäneille yrityksille 40 M€

Väylän investointi- ja suunnitteluohjelman päivittäminen muuttuneeseen Itä-Suomen logistiikkatilanteeseen

Yritysten korvaavat kansainväliset markkinat

Business Finlandin Itä-Suomi –ohjelma itäsuomalaisille korvaavia kansainvälisiä markkinoita hakeville yrityksille 100 M€

Muuttuneen tilanteen energiaratkaisut

Tuulivoiman esteiden purkaminen tai vaihtoehtoisten energiaratkaisujen tukeminen

Budjettiriihi (30 M€):

Periaatepäätös tuulivoiman esteiden purkamisesta tai vaihtoehtoisten energiaratkaisujen tukemisesta, budjetti tarkentuu jatkovalmistelussa

Periaatepäätös Fingridin kantaverkon itäisen linjan toteuttamisesta ja suunnittelun käynnistämisestä (Lappi – Koillismaa – Kainuu – Pohjois-Karjala – Etelä-Karjala)

Vaihtoehtoisten energiaratkaisujen tuki Itä-Suomeen (30 M€)

Seuraava hallituskausi (ka. tarkentuu myöhemmin, n. 100 M€):

Fingridin itäisen linjan rakentamispäätös (kustannusarvio tarkentuu myöhemmin)

Vaihtoehtoisten energiaratkaisujen tuki Itä-Suomeen (60 M€)

Energiaomavaraisuutta ja huoltovarmuutta tukeva metsäpolitiikka

Aluetalouden vahvistaminen

Raja-alueohjelman resurssien suuntaaminen rajamaakuntiin (neuvottelut komission kanssa), (92 M€)

Isojen vihreiden teollisten investointien liikkeellelähtö (1-2 investointia / maakunta), elvytysrahaston RRF uudelleensuuntaaminen

JTF:n kautta bioterminaalien mahdollistaminen

Toivanen Antti
Pohjois-Karjalan kauppakamari